

Találkozások

Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát hatvanadik születésnapjára

Pannonhalmi Főapátság
Pannonhalma, 2006

ESTERHÁZY PÉTER

Csönd és szó, váltakozva

*„Nem az a kérdés, mit csinál a szerzetes,
hanem az a kérdés, ki a szerzetes.”*

V. A.

Az év első napja van, esik az eső, lefagyott hóra, jégre esik, nézem ezt az ólmos fényű alapzatot a szobám ablakából – már-már azt írnám, milyen szerencse, hogy nem kell kimozdulnom, de hát évtizedek óta nem mozdulok ki délelőtt a szobámból. Úgy kezdem a napot, ahogy egy hete mindig: erről a hatvanesztendő emberről gondolkodom. Fél óra asztrikozás (ikes ige!, noha a számítógép mint helytelen, nem létező, magyartalan vagy tán obszcén szóként regisztrálva aláhúzza pirossal; persze nincs ajánlata, hogy mire cseréljem, de ehhez én amúgy is jobban értek, mint ő), így indulnak a napjaim. Nem tiszta öröm ez, nagyvonalúbb vagyok, mint azt begyöpösödött (munka)reflexeim engedélyeznék. Hetek óta szájamig ér a levonat-ár, világi levonatok (tréfa!), bár ez a kisebbik baj, a nagyobbik, hogy németek, Kohn, te dicsekszel, de nem abból mondom, csupán leírólag, megjelenik a „Bevezetés” könyvem németül, és a szavak, a lefordított, tehát teljességgel idegen szavak finom-összehangolásának rabszolgamunkáját végzem, mert más nem csinálja meg helyettem, igaz, nem is nagyon tudná. Rabszolgának lenni nem jó, ezt most már egész határozottan kijelenthetem, de jó látnom, ahogy egyre valóságosabb lesz a könyv, ahogy kezd felállni. Mindenesetre fattyúsorokról ál-

modom (ez, a magára maradt sor neve németül: *Hurenzeile*, sajátos), és arról gondoskodom egy közepesen rémületes rémálom díszletei közt, hogy ugyanaz a német kifejezés szerepeljen a 15., a 70. és a 497. oldalon az „és ércesen káromolta a Szűzanyát” magyar mondat (sőt mondatom, de a kijelentés tartalmával magánemberként a legkevésbé sem azonosulok) megfelelőjeként. Hogy éppen erről a mondatról álmodom, az talán nem független e mostani reggeli gyakorlatozástól; katolikus koordináták, ha kicsit kifacsart módon is.

Látszólag nem jutottam sokra e reggeli félórákkal; annyira tele a fejem ezekkel az idegenebbnél is idegenebb szavakkal (ez ugyanaz, mintha üres volna a fejem), hogy nem sorjáznak az időbefektetéssel arányosan az ünnepi szavak, nem állnak glédában, hogy köszöntsék a köszöntendőt. De azért van mégis, ami glédában áll. A szavak hiánya mint szó – ez áll glédában, nagyon is lelkesen, fényesen. Úgyhogy vigyáznom kell, hogy be tudjam tartani a fölkérésben jelzett húszflekkes korlátozást. Flekken én, remélem, a szerkesztőség is, 30x60 leütést értek, mondhatni, mint rendesen. Lám, a flekkből is generációs kérdés lett.

Csöndet nehéz ajándékozni. „Uram, hetek óta Önről hallgatok. Köszönöm szépen.” Ki volna, aki ezt hallván ne valami nyegle tréfára gyanakodna. Nincs is nagyon terünk mást gondolni, annyira eltölt minket a bizalmatlanság keserű érzése. Vagy inkább veresége. De hát csak magunknak tehetünk szemrehányást, magunknak köszönhetjük, köszönöm. Ez most egy másik köszönöm, mint a fenti, más a státusa. De nem adhatunk minden szó mellé szómagyarázatot, arról nem is beszélve, hogy a szómagyarázat is, értelemszerűen, szavakból áll, amelyek akkor újabb szómagyarázatokat igényelnek, melyek szavakból állván...

Az ugyan nem igaz, hogy a fenti végtelen gabalyodás korlátossá faragására találta föl az emberiség a regényt, mert akkor még nem sejtettük, vagy ha sejtettük is, nem volt mindennapi gyakorlat, hogy magunkat magunknak a saját hajunknál fogva kell fölemelni, és még nem fedeztük föl, nem ujjongtunk és nem estünk kétségbe azon, hogy minden szavakból áll. Minden, főleg az egész világ. Bár az épp négyszáz éves *Don Quijote*, amelyet szeretünk az első regénynek mondani, a legradikálisabban tisztában van ezzel a dilemmával, amely nem más,

mint a modernitás dilemmája. Mégis a regény sokszor áll efféle házi feladat előtt, hogy teremtsen egy mondatnak olyan környezetet, amelyben azután a mondat jól (csöndesen, komolyan, virgoncan, mindenesetre élön – ezt mondjuk mindközönségesen hitelesnek) elhangozhat. „Ímhol a csönd mint születésnap ajándék.” Az ímhol mutatja, hogy regényben vagyunk. (Ahogy a kicsi fiam annak idején fogalmazta: Ha midőn, akkor regény?)

Mondják, a regény szavakból szőtt csend. De akárhogya is, a mélyén nem üzeni való mondatok vannak, nem komolyságok és tudások, nem gondolatok, hanem valóban csönd. Nem egyszerű hallgatás, hanem a szó utáni csönd; amikor már hallgatunk. Ám valakinek ajándéku regényt írni akarni – ez komolytalan gondolat. Én már az ajánlásokat is gyanúsna tartom. „Jennifernek, köszönettel mindenért!” – és kiráz a hideg. (Hát persze... van, hogy ez az egyetlen kiút... függ attól is, hogy mi ez a minden... és ki ez a Jennifer... de hagyjuk ezt most... talán majd a hetvenedikre...) A köszöntőszövegek legalább nem húznak maszkot az arcukra, nem csinálnak úgy, mintha... De azért ilyenkor nem véletlenül jut eszünkbe nem tudom kinek a mondása: Szavakkal minden elmondható, csak az igazság nem.

Mi az a személyes, amely mégsem privát, ami ebből az alkalomból elmondható? Mi az a történet, amely nemcsak anekdota – hogy kapcsolódjam az eddigi regénypoétikai mormogáshoz. Most két dologhoz jutottam el, erre hívnám föl – lényegében a saját figyelmemet. Asztrikra gondolva kevésbé a személyére, inkább arra, amit a nyilvánosságban reprezentál vagy reprezentálni látszik, azonnal az egyháznál kötök ki, a katolikusnál, a mainál. Hogy mi van, mi nincs, mink van, mink nincs. Lehetne ez is egy alkalom (melyet nem használok ki) beszélni az elmaradt (folyamatosan elmaradó) lehetőségekről, milyen érdekes, váratlan, és szerintem a nemzet egésze szempontjából hasznos volna, ha közösségünk keresztény értékeket tudna megjeleníteni (ha már egyszer oly nagy dérral-dúrral szeretjük országunkat kereszténynek mondani, füttyülve a szavak megterhelt történetére), ezen ünnepi őszinteségi rohamban (persze kissé az ünnepelt kontójára) beszélni az egyházi vezetés nevetséges átpolitizáltságáról, a közelmúlthoz való viszony tisztázásának elodázásáról, őszintétlenségéről (ez az őszinteség is nagy hazafias tett volna).

Asztrik következetesen és kritikusan és belülről és szelíden beszél: „Valahol túlsiklottunk a múlt problémáin, és megpróbálkoztunk a mának megfelelni és a jövőt építeni, és – tulajdonképpen nagyon gyorsan – a tudattalanba számúztuk az egész kellemetlen közelmúltat. Sok szempontból tragikus ez, mert magunk se engesztelődünk ki a múltunkkal, és a környezetünknek sem tudunk ezzel modellt, példát adni, pedig igen nagy szükség lett volna rá.” Fontos, hogy van olyan püspök, püspökünk, aki így beszél, és kínos, hogy ez megér egy mondatot. Személye, kritikus mondatainak természetessége épp elemel a kényszeres kritikusságtól, arra figyelmeztet, hogy a katolikus egyház gazdagabb, sokrétűbb, mint ahogy azt olykor látjuk, illetve hogy természeténél fogva sok minden nem látható e jóból.

Varga Mátyás most megjelent könyvében olvasom: „Benedek azokat szeretné elvezetni Istenhez, akik gyöngének érzik magukat a magányos harcra, és rászorulnak az apát, a lelki vezető, a többiek segítségére.” Egyházunknak ez az arca jelenik meg Asztrikra gondolva, a közösség, a segítő közösség jelenik meg, az, hogy van ilyen. Olyan sokféleképpen marad egyedül a mai ember, és a magányos ember kiszolgáltatott, veszélyeztetett. Gyöngék vagyunk, de talán nem szükségyszerű, hogy rémültek is legyünk. Most (ma) számomra ez a pannonhalmi főapát magatartásának jelentősége, az, hogy emlékeztet az egyház e nagy lehetőségére, nagyszerűségére.

A másik, azt nem a tartása mutatja, az leri róla: az életöröm. Mégpedig egy hívő ember életöröme. Az ateistáé is nagy dolog, mondjuk így: az életből fakadó életöröm; az övé a hitből ered, ismét olyasvalami, amiről el szoktunk feledkezni, arról, hogy hát ne aggódjunk, kicsinyhitűek. Egy vallás, amely nem pótvallás, nem a frusztrációink lelki szemetesládája, egy közösség, amely nem alibi, öröm, amely nem felületesség, élni nyugalomban embertársaink körében – igen, azt hiszem, épp itt az idő, amúgy is véget ért a nap, még mindig esik a téli, rossz eső, hogy visszaadjam a csöndnek, az Asztrik-csöndnek a szót.

Rómaifürdő, 2006. január elsején